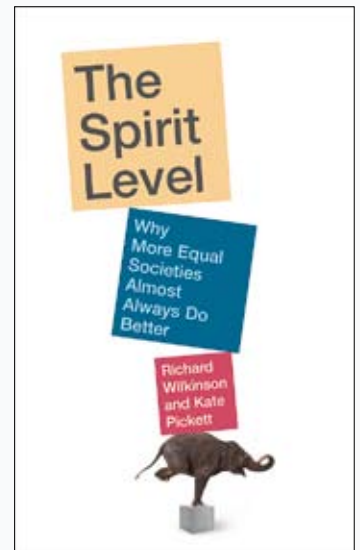

Richard Wilkinson ja Kate Pickett:

The Spirit Level. Why More Equal Societies Almost Always Do Better

Allen Lane, 2009, 331 s.

Jukka Pirttilä
Tutkimuskoordinaattori
Palkansaajien tutkimuslaitos
jukka.pirttila@labour.fi

Brittiläisten epidemiologien Richard Wilkinsonin ja Kate Pickettin kirja "The Spirit Level" (suom. vatupasi) on täynnä oheisen kaltaisia kuvioita. Niissä vaak-akselilla on tulonjaon eriarvoisuutta kuvaava indeksi, joko maiden tai sitten Yhdysvaltojen osavaltioiden välillä, ja pystyakselilla milloin mikäkin yhteiskunnallinen ongelma. He osoittavat, kuinka yksi ongelma toisen perään on yhteydessä eriarvoisuuden siten, että eriarvoisemmissa maissa kuten Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Portugalissa yhteiskunnalliset ongelmat ovat vaikeampia kuin tasa-arvoisissa maissa kuten Japanissa ja Pohjoismaissa.

Sen sijaan yhteiskunnallisilla ongelmilla ei ole rikkaissa maissa enää juuri yhteyttä maan keskimääräiseen tulotason. Itse asiassa kaikkein rikkaimmissa maissa esimerkiksi mielenterveyden ongelmat ovat yleisempiä, eikä vain näiden maiden köyhien keskuudessa, vaan vaikutukset heijastuvat myös tulojakauman

yläpäähän. Kirjoittajien rohkea teesi onkin, että talouskasvua emme enää tarvitse vaan oleellisempaa on pyrkimys tasaarvoiseen yhteiskuntaan.

Taloustieteilijät ovat usein huolissaan tehokkuuden ja tulonjaon välisestä ristiriidasta: jos tuloja jaetaan uudelleen tehokkaasti esimerkiksi kireän verotuksen avulla, talouskasvu voi hidastua. Mutta tämän kirjan mukaan pieni hidastus ei itse asiassa olisikaan haitallista. Lisäksi kirjoittajien mukaan talouskasvun ja rikkauksien ihannoiti on myös ristiriidassa kestävä kehityksen ja erityisesti ilmastomuutoksen torjunnan kanssa.

Missä kaikessa eriarvoisuus sitten näkyy? Kun tulonjaon eriarvoisuus kasvaa,

- ihmisten välinen luottamus toisiinsa vähenee
- naisten asema heikkenee
- mielenterveysongelmat yleistyvät
- elinajan odote lyhenee
- henkirikokset yleistyvät
- lapsikuolleisuus kasvaa
- ylipainoisuus yleisty

- eriarvoisuus koulutukseen hakeutumisessa kasvaa
- sukupolvien välinen tuloriippuvuus kasvaa (sosiaalinen nousu hidastuu)
 - teiniraskaudet yleistyvät
 - vankien määrä kasvaa
 - jne.

Lista on todella hämmentävän pitkä. Kirjassa pääasiassa esitellään kuvioita, ja yksittäisestä kuvioista on vaikea päätellä syy-seuraussuhteita – eli aiheuttaa-ko esim. eriarvoisuus rikoksia vai rikokset eriarvoisuutta. Kirjoittajat toki tekstissä pohtivat tätä kausaalisuusongelmaa, mutta ei aina vedenpitävän vakuuttavasti. Kun eriarvoisuus kuitenkin tuntuu liittyvän niin moneen muuhun ongelmaan poikkeuksellisen vahvasti, on kaiken kaikkiaan epäuskottavaa, että kyse olisi vain sattumasta ilman kausaaliyhteyttä.

Eriarvoisuuden vaikutuksilla on syvät ihmisten fysiologiaan ja evoluution perustuvat syynsä. Vastavuoroisuuden periaatteella on tärkeä merkitys sosiaalisten suhteiden muodostumisessa: arvostamme reilua kohtelua ja rankaisemme epäreiludesta, vaikka se maksaisi meille itsellemme. Joidenkin harvojen yli äyräiden paisuneet rikkauudet ovat perustavanlaatuisessa ristiriidassa reiluus-käsitteen kanssa.

Eriarvoisuuden fysiologia toimii taas esimerkiksi stressihormonien kautta. Vaikka stressistä kärsivät myös johtavissa asemassa olevat, stressin kaltaiset oireet ilmenevät erityisesti alisteisissa asemassa olevilla, ja tämä alisteisuus kärjistyy tuloerojen kasvaessa. Kun yhteiskunta yhä selvemmin arvioi ihmisarvoa ulkoisten seikkojen kuten varallisuuden avulla, heikommassa asemassa olevien häpeän ja ulkopuolisuuden tunteet yleistyvät. Ulkopuolelle jättäminen, sosiaalinen syrjäytyminen, taas vaikuttaa aivoissa samoihin alueisiin kuin fyysinen kipukin.

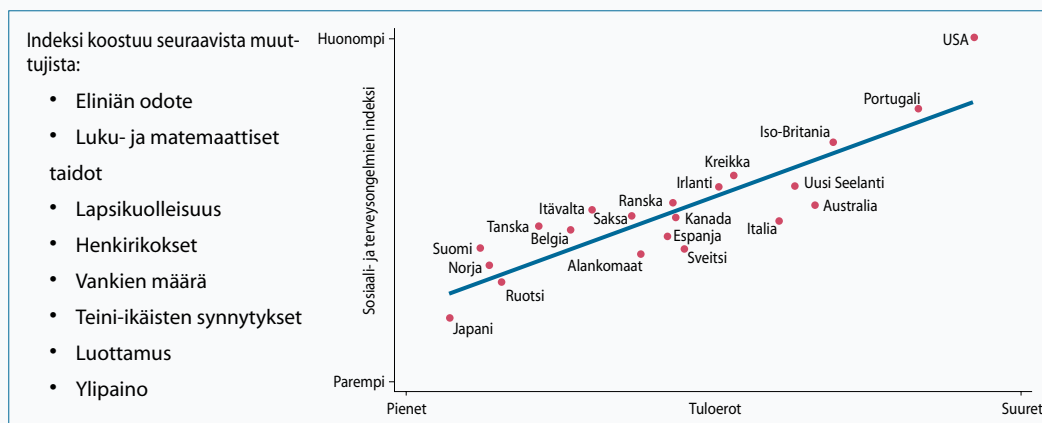
Kirjoittajat esittävät, että miehillä ja naisilla eriarvoisuuden yleistymisen näkyy usein erilailla. Alhaisen sosiaaliluokan miehillä häpeän ja arvottomuuden tunteet purkautuvat väkivaltaisena käytöksenä ja rikollisuutena. Naisilla taas yksi seuraus on teiniraskaudet, joiden kautta heikossa asemassa olevat nuoret naiset kiinnittyvät aikuisten maailmaan ja saavat vastapainoa sille, että heidän lastensa isien kanssa suhteet eivät ole toimineet. Kun teiniäideistä tulee usein jatkossakin monessa suhteessa sosiaalisesti syrjäytyneitä, huonon aseman periytymisen prosessi saa helposti jatkoa.

Mitä sitten pitäisi tehdä? Ammattiliittojen vallan palauttaminen (pitää muistaa, että kirjan kirjoittajat ovat Britanniaista, jossa Thatcherin jäljiltä ei ammattiliitolla ole enää voimaa) on yksi keino, samoin kireämpi verotus ja paremmat sosiaali-etuudet. Mutta nämä ovat kirjan mukaan vain pintapuolisia keinoja, ja sellaisia, jotka taas myöhemmät valtaapitävät voivat perua. Syvempi muutos olisi puuttua itse omistusrakenteisiin ja siirtä työntekijöiden omistamiin yrityksiin sekä osuustoimintaliikkeisiin. Sitä, miten nämä sitten käytännössä toimisivat, kirjoittajat eivät pitkään pohdi. Mutta mielestäni se ei enää ole keskeistäkään, jo eriarvoisuuden ja kaikenlaisten sosiaalisten ongelmien yhteyksien dokumentointi on arvokasta sinänsä.

Suomalaisesta näkökulmasta on silmiin pistävää oman maamme asema kirjan kuvioissa. Vaikka eriarvoisuus on Suomessakin kasvanut, olemme silti vielä suhteellisen tasaisen tulonjaon maa. Mutta melkein kaikkien indikaattorien mukaan Suomi on outlier: ylipainoa, mielenterveysongelmia, ennenaikaisia kuolemia, murhia jne. meillä on enemmän kuin meillä kuuluisi tulonjaon tasaisuuden mukaan olla. Ainoastaan naisten suhteellinen asema ja jotkut lasten ase-

man indikaattorit näyttävät meillä paremmilta kuin pelkän regressiosuoran välinen yhteys edellyttäisi. Joku huomautti, että kunhan tuloerot meillä vähän vielä kasvavat, pääsemme eroon tästä outlier-statuksesta. Mutta ottaisiko joku poliittinen liike onkeensa tästä evidenssistä ja koettaisi vakuuttaa äänestäjät ja muuttaa maamme asemaa jollain fiksummalla konstilla? ■

Kuvio. Tulonjaon eriarvoisuuden (vaaka-akseli) yhteys terveys- ja sosiaalisiin ongelmien indeksiin (pystyakseli).

Lähde: www.equalitytrust.org.uk.